

Fòrum SCOT: Ètica en l'urbanisme i l'ordenació del territori

Objectiu: Detectar les idees, els valors i les actituds que facin realitat una ètica de la responsabilitat, aplicada al pensament, a les polítiques, a la planificació i a la gestió de la ciutat i del territori.

Moderador: Antonio Font

Relator: Albert Cortina

Nucli de diàleg:

Arquitectura-urbanisme

Dani Calatayud, arquitecte

Xavier Matilla, arquitecte

Andreu Marfull, arquitecte

Medi ambient

Eulalia Comas, ambientòloga

Iago Otero, ambientòleg

Filosofia- sociopolítica

Cristian Palazzi, filòsof

Nemo Remesa, sociòleg – polític

Economia-dret

Miquel Morell, economista

Oriol Monclus, advocat

Esquema de treball i reflexions de l'Andreu Marfull i Pujadas, segons els eixos de debat establerts.

26 de setembre de 2013

Missatge

Objectiu proposat: promoure una nova consciència del bé comú qüestionant l'ordre global que l'altera i el condiona

Punt 1. El bé comú i l'actual situació d'una societat de minories, fragmentada i d'interessos contraposats.

Una senyal: hem desatès el significat dels valors que hem heretat i no sabem transmetre

L'extrema competitivitat del model socioeconòmic ens apropa a la insostenibilitat dels mecanismes de consum i producció que hem definit, i que tendim a explotar, alterant l'equilibri ambiental i transformant l'herència cultural i l'hàbitat urbà, rural i natural de forma accelerada, amb l'aparició de fenòmens transitoris, fortuïts i fins i tot arbitraris, que han desatès el significat dels seus valors i empobrit el seu patrimoni.

Un concepte més ampli: el bé comú no és comú si no ho és de tota la humanitat

Identificar el concepte de bé comú ens demana concebre la dimensió material, espiritual i simbòlica que configura l'íntima interacció entre ecologia, cultura i estètica, en contraposició al bé privat, dipositari també dels seus propis valors que tradicionalment han conviscut sota una dimensió moral integradora. Tanmateix, la persistent aparició de nous patrons i valors impulsats en un context de globalització econòmica tendeix a tensar l'ordre biològic i cultural de forma innegable alterant i alhora qüestionant el propi concepte de bé comú, entès des de visions divergents en funció dels actors, llocs i moments que l'estimulin i el condicionin. Es qüestiona el bé comú i nous conflictes sorgeixen mentre la desafecció als valors heretats dona veu a una nova consciència ambiental, social i cultural que reclama definir-se sota el ventall de múltiples debats emergents que l'accés a les xarxes de la informació i els nous canals de comunicació estimulen. A l'horitzó es reconeix el camí a un nou concepte de bé comú més global i integrador, però a l'altre extrem es percep que si no esdevé un bé dirigit a la humanitat i al seu patrimoni col·lectiu de forma justa i equilibrada es converteix en un concepte ineficient, manipulat, parcial i interessat. I, per tant, potencialment injust i insolidari amb les persones, les cultures i el medi natural.

Punt 2. Valors i principis ètics que fomentin l'opinió pública d'una nova cultura del territori a favor dels menys afavorits, que orienti la pràctica tècnica i professional vers uns territoris més eficients, sostenibles i justos socialment.

Un conflicte i un imperatiu ètic

Des de múltiples disciplines i marcs d'estudi i debat la humanitat és convidada a reconèixer que no és cap altra cosa que una espècie entre les altres, igual en drets a totes les altres. Però l'empobriment biològic i del mode de vida humà causat per una economia de consum i producció insostenibles han convertit aquest conflicte en una qüestió eminentment cultural, en la mesura que nous actors atomitzats en individus i corporacions dirigides per interessos propis han centrat i manipulat la comunicació sobre la que s'estructura tota cultura, i es desenten de les conseqüències i la responsabilitat dels seus actes, actuen al marge de l'ordre natural i cultural i el debiliten.

La juxtaposició d'interessos contraposats amb els patrons que la globalització imposa sobre les matrius biològiques i culturals heretades s'estén com a un conflicte ecològic entre l'ésser humà i la vida al planeta, la diversitat biològica que es troba ara en perill per l'efecte contundent de l'activitat humana en expansió. Són moltes les veus que han reclamat una consciència ecològica que deixi d'entendre la naturalesa com a un valor instrumental al servei de l'home, exposant que es troba dotada d'un valor intrínsec al que hi estem íntimament relacionats que no es pot desatendre. Aquestes veus proclamen l'existència d'un conflicte que requereix resoldre's com a un imperatiu ètic.

Un valor: l'harmonia entre els nostres hàbitats, el medi i el seu entorn, l'ètica de la vida

El paper de l'acció de l'home sobre el territori, la seva erosió antròpica, repercuteix de forma directa o indirecta sobre la matriu biofísica que l'acull, mentre els diferents hàbitats s'estructuren en realitats que aspiren a sobreviure i harmonitzar-se amb el seu entorn. Reconèixer aquesta dimensió és l'àmbit de l'ètica de la vida, que requereix reconèixer el camí, l'evolució i l'esperança que ens mou, la voluntat que ens empeny a modificar els nostres hàbitats vers una harmonia desitjada, amb la mateixa atenció que es requereix reconèixer les voluntats que l'han afligida.

Una resposta: els principis essencials de l'ecologia

Els principis essencials de l'ecologia mostren que la naturalesa està en interacció i canvi permanents, així evolucionen els processos vitals, donant continuïtat als processos de transformació i transformant-los en la pròpia maduresa, de cada espècie, mentre que els actuals processos de globalització mostren la rigidesa i inadaptació de l'activitat humana amb la naturalesa i l'evolució cultural.

Observant la naturalesa es reconeix com la interacció entre els entorns i els processos naturals i artificials es basa en el reconeixement de la natura i del medi antropitzat com un mateix ecosistema amb la seva pròpia composició biològica i les seves propietats ecològiques, per definir millor l'espai natural, l'espai de lleure, l'espai públic, l'espai d'activitat i l'espai vital on es desenvolupa la convivència, la complicitat moral i l'entesa necessària per articular els preceptes ètics sobre els que determinar un nou equilibri que assumeixi els límits dels actuals valors primaris de la globalització.

Un camí: refer la cohesió social a través de la comprensió del relat evolutiu de la memòria cultural i natural

El debat, la interacció, el compromís, la justícia i la solidaritat, és a dir, la cohesió cultural, és condició bàsica per a refer el capital social i donar valor al seu patrimoni, humà i natural, que li és propi, i del que n'és responsable. En aquest sentit per recuperar-la en la seva dimensió ètica cal reconèixer i corregir les pertorbacions que l'han afligida, enllaçar el present amb la memòria que ens ha conduït on som ara. És a dir, saber incorporar una memòria cultural -i natural- enllaçada dins l'ètica i la filosofia de la planificació com un relat evolutiu que promogui lectures que convidin a encadenar diferents i ambivalents visions dels llocs i el reconeixement de la seva evolució, habilitant decididament conceptes com la diversitat biològica i cultural, complexitat, estabilitat, pertorbació, resistència, resiliència, connectivitat ecològica, regeneració ambiental, harmonia... És a dir, renovar la dimensió material, espiritual i simbòlica del bé comú per iniciar activitats d'enllaç amb els fils que hem tallat, amb la naturalesa, amb la nostra cultura i amb la nostra memòria, per imaginar-nos, i planificar, un món comú, responsable i vinculat amb el medi que ens envolta i ens acull.

Punt 3. Nous instruments per un urbanisme i ordenació del territori des de la lògica del desenvolupament sostenible i la generació de valor.

Un balanç crític: la filosofia de la planificació ha variat de forma accelerada i ha tendit a convertir-se en un instrument que ha alterat enormement l'orde natural i cultural establert

L'evolució de la política territorial de Catalunya ens mostra els camins tortuosos, equívocs, d'una herència complexa, però alhora l'empenta i la voluntat política i social en conduir els reptes econòmics i socioculturals enllaçant-los amb realitats i artificis cada cop més amplis, diversificats en l'escala i segons com simplificats en els seus continguts. Per adonar-se'n però cal reconèixer l'evolució dels principis ètics de les voluntats reconegudes, ja siguin o no tangibles, en els processos de decisions que modifiquen i alteren l'ordre cultural i natural expressat.

Nous instruments: estructures d'interlocució i de generació de capital social i cultural

El marc cultural urbà com a estructura d'acollida de diferents formes de presència pública i d'exercici de la relacionalitat requereix establir un marc de responsabilitat que integri les sensibilitats política, econòmica, social i mediambiental que l'activitat projectual i planificadora han d'integrar en els seus principis generals. Ens referim als valors d'un model sostenible de creixement qualitatiu del benestar natural i cultural amb la responsabilitat ètica que la consciència ens ofereix en llibertat per a concebre la natura en relació a la cultura. Ara bé, la generació de valor per un desenvolupament

harmònic i viable on dipositar l'esperança i canalitzar compromisos a mig i llarg termini requereix de l'estimulació i el reforç d'estructures d'interlocució i de generació de capital social, natural i cultural, element fonamental per a estimular una nova cultura del territori i instruments per un nou urbanisme que l'assumeixi en un context d'incertesa, de dubtes manifestos sobre la viabilitat de creure en un futur millor.

Punt 4. Noves formes democràtiques per la legislació i la gestió de la transformació urbanoterritorial.

Una diagnosi: la debilitat del debat democràtic es deu a la desarticulació ètica i cultural de la nostra activitat

El problema de les debilitats dels processos de participació democràtica està relacionat amb la desvirtuació del poder de la cultura dels pobles com a estructura d'acollida i de suport per la gestió i construcció de les mateixes ciutats i del territori que li són propis. La flexibilització relacional, la deslocalització espacial i la mobilitat accelerada ha allunyat l'embolcall necessari per articular la dimensió ètica i cultural de la nostra activitat, potenciant el distanciament entre la presa de decisions i el debat participatiu ciutadà, que, tot i així, persisteix en sobreviure.

Un objectiu: promoure una nova consciència del bé comú qüestionant l'ordre global que l'altera i el condiciona

El debat sobre el model territorial, l'estratègia i la gestió dels propis valors i recursos, requereix una transformació no només del reconeixement proper al territori, el medi i la cultura que li és pròpia, també de les seves bases constitucionals i de les seves estructures representatives més àmplies, des de les estatals fins les europees, i per suposat les d'àmbit més global, on segurament hi ha més feina a fer i on l'emergència per donar-hi una resposta ètica col·lectiva és més significativa. De la mateixa manera que no hi ha resposta global sense una empenta local, i a l'inrevés, no hi ha consciència del bé comú sense donar valor a la totalitat del patrimoni natural i cultural heretat, del que en som responsables, i seguirem empobrint el nostre patrimoni si no hi ha consciència del bé comú dins l'ordre global que forma part de nosaltres, i del que en formem part.

Davant l'actual inflexió del model i ordre polític i econòmic, amb la crisi del patrimoni natural i cultural manifesta i l'emergència en definir un concepte de bé comú que enllaci una resposta ètica comuna que posi límits a l'empobriment biològic, l'afectació del clima i la implacable desarticulació sociocultural que acompanya a la globalització, es requereix crear coneixement i estimular la reflexió sobre l'evolució i la involució dels preceptes ètics que han estimulat les voluntats que l'han acompanyat. Només així es podrà equipar, reestructurar i reorientar tot allò que fins ara hem assumit i ens ha dut on som, en el cas de Catalunya amb un factor afegit, el debat obert sobre el seu futur i la seva dimensió institucional, nacional i internacional, a partir del seu reconeixement com a realitat sociocultural integrada en un territori determinat coneixedora de sí mateixa, dels seus valors, del seu potencial i de les conseqüències innegables d'una llarga evolució i tensió entre la societat, la naturalesa i l'ordre establert, manifesta implícitament en la seva configuració espacial.

Una reflexió final

Davant dels reptes territorials i ambientals que Catalunya es planeja en un peculiar i sensible moment de la seva història, és oportú i necessari preguntar-se si estem preparats per assumir els preceptes ètics que aquí es reclamen essent un nou Estat d'Europa.